

7. Милль Дж. С. Основы политической экономии / Дж. С. Милль; [пер. с англ.] – М.: Прогресс, 1980. – 496 с.
8. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Дуглас Норт ; [пер. с англ. А.Н. Несторенко]. – М.: Фонд экономической книги “Начала”, 1997. – 180 с.
9. Новий словник іншомовних слів / [ред. Л. І. Шевченко]. – К.: АРІЙ, 2008. – 672 с.
10. Попова В. В. Організаційно-економічний механізм управління розвитком національної макросистеми : архітектоніка та методологія статистичного оцінювання : [монографія] / Попова В. В. – К. : ВПД “Формат”, 2008. – 488 с.
11. Клевцова А. А. Шкалы измерения [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.statanalyse.org/articles/15-shkaly.htm> – Заголовок з екрана.
12. Народное хозяйство СССР в 1990 г. [Текст] : стат. ежегодник / ЦСУ СССР. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 752 с.
13. Словник іншомовних слів / [ред. О. С. Мельничук]. – К.: Поліграфкнига, 1974. – 776 с.
14. Статистический словарь / [гл. ред. М. А. Королев]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 1989. – 623 с.

УКРАЇНА У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ: ВИМІР ВАРТІСНИХ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ

Л.Л. Жданова, д-р екон. наук, доцент,
професор кафедри загальної економічної теорії та економічної політики
Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: l_zhdanova@ukr.net

Для характеристики рівня розвитку економіки тієї чи іншої країни важливо отримати точне уявлення про динаміку фізичного обсягу її ВВП. Однак загальний обсяг виробленого сукупного продукту суспільства можна висловити лише у вартісній формі. Отже, щоб отримати уявлення про динаміку фізичного обсягу, необхідно усунути з міркувань вплив цін, які могли вирости або знизитися за минулий період, і оцінити фізичні кількості виробленої продукції звітного року в цінах попереднього, або якогось з попередніх років. Незмінні ціни дають можливість адекватно віддзеркалити фізичні обсяги та динаміку ВВП країни. І хоча ВВП, розрахований в грошовому вимірювачі, є вартісною величиною, однак ця вартісна величина дозволяє побачити зміну фізичного обсягу ВВП в цілому і його складових елементів.

Використання незмінних цін, тобто цін якого-небудь одного року для вимірювання виробленої продукції в іншому році є цілком повсякденним, загальноприйнятим методом рахунку, який усуває спотворюючий вплив зміни цін на показники, що характеризують фізичні обсяги виробництва.

Однак, як бути у випадку, коли треба врахувати ту обставину що в складі ВВП є не тільки товари національного виробництва, а й імпортовані товари. Ці товари купуються на зарубіжних ринках, оплачуються вільно

конвертованою валютою (ВКВ), потім ціни перераховуються з ВКВ в національну грошову одиницю за офіційним обмінним курсом і з такою внутрішньою ціною ці товари надходять на внутрішній ринок. Цілком зрозуміло, що ціни цієї групи товарів залежать, перш за все, від курсу національної валюти по відношенню до ВКВ. Зміни офіційного обмінного курсу національної валюти достатньо, щоб, при незмінних фізичних кількостях куплених за кордоном товарів, ціна їх змінилася, відповідно, змінилася і питома вага цієї групи товарів у ВВП і власно сам показник ВВП країни, що їх імпортує. Розрахунки реального обсягу ВВП, використовуючи офіційний обмінний курс для оцінки імпортних товарів розподіляють вартісні ефекти, отримані за рахунок зміни курсу, на всі товари. В результаті реальні зміни, що зачіпають імпортні товари, показник реального ВВП не відображає. Тим часом, ці зміни можуть бути досить вагомими. Вплив зміни курсу обміну буде тим сильніше, чим більше він відхиляється від паритету купівельної спроможності валют і чим вище питома вага імпортних товарів у ВВП.

Як відобразити зміну фізичних обсягів імпортних товарів, адже тут неможливо використовувати незмінні ціни минулих років, тому що ці ціни залежать від офіційного курсу обміну національної валюти відповідних років. Якщо в поточному році виріс курс обміну національної грошової одиниці на ВКВ, то вартість імпортних товарів зростає, хоча їх кількість в фізичних одиницях, за інших рівних умов, не змінилася. Однак використання базисних цін внутрішнього ринку такі зміни не вловлює. Як зробити ціни імпортних товарів незмінними, щоб відобразити зміну фізичних обсягів ВВП?

Відповідь на це питання пов'язана з розрахунками обсягів національного виробництва за паритетом купівельної спроможності (ПКС). Такі розрахунки дозволяють віддзеркалити як реальні обсяги національної економіки, так і її місце у світовій економіці.

Розрахунки реальних обсягів ВВП країн світу з метою порівняння економік здійснюються один раз в 5 років національними статистичними службами у рамках Програми Міжнародних зіставлень (International Comparison program, ICP) починаючи з 1970 року. Метою Програми є перерахунок показників ВВП різних країн у єдину валюту, що забезпечує можливість їх безпосереднього зіставлення. Розрахунки охоплюють ВВП та його основні компоненти, включаючи кінцеве споживання населення, споживання органів загального (державного) управління, валове нагромадження основного капіталу.

Україна бере участь у Програмі Міжнародних зіставлень з початку 90-х років ХХ століття, проте, на жаль, показники економіки України, розраховані за цими порівняннями, у вітчизняний публічний простір майже не виходять і, що того гірше, не враховуються при розробці економічної політики. А втім саме ці показники дозволяють отримати

комплексне достовірне уявлення про реальний стан справ у економіці і цим забезпечити органи державної влади та управління надійною експертно-аналітичною інформацією для якісного управління розвитком економіки.

Всі країни, що беруть участь у Програмі Міжнародних зіставлень додержуються базових положень Системи національних рахунків, зокрема визначення ВВП, його основних компонентів, а також міжнародних класифікацій. Це забезпечує єдину методологію і можливість зіставлення між країнами одержаних результатів. Завдяки цьому дані про співвідношення між країнами основного макроекономічного показника – валового внутрішнього продукту, розрахованого на базі реальної купівельної спроможності національних валют, які одержуються за Програмами Міжнародних зіставлень, є найбільш методологічно обґрунтованими і репрезентативними. Вони широко використовуються міжнародними організаціями, такими як ООН, Світовий Банк, МВФ при розробці прогнозів економічного розвитку.

Теоретико-методологічне обґрунтування необхідності використання в міжнародних зіставленнях національних вартісних макроекономічних показників, розрахованих на базі паритетів купівельної спроможності валют замість офіційних курсів обміну валют, почало формуватися з середини 50-х років. З середини 60-х років проблема переходить до рівня практики, склад розробників розширюється, питаннями конкретної методології міжнародних зіставлень, крім університетських дослідників займаються міжнародні інституції, такі як Статистичне управління ООН, Світовий Банк. І вже у 1970 році здійснено Перший раунд міжнародних зіставлень, який охоплював лише десять країн різних континентів та різного рівня розвитку – Велику Британію, Індію, Італію, Кенію, Колумбію, США, Угорщину, Францію, ФРГ та Японію. У 1973 р. міжнародними зіставленнями було охоплено вже 16 країн; у 1975 р. – 34; у 1980 р. – 60, у 1985 р. – 64, у 1993 – 86, у 1999 – 117, у 2005 – 146, у 2011 – 199 країн світу. З 1990 року, поряд з Програмою Міжнародних зіставлень, яка охоплює всі континенти та країни, почала здійснюватися Програма Європейських зіставлень, за участю спочатку близько 40 країн, а у 2005 році черговий раунд зіставлень Європейської програми охоплював вже 55 країн, у 2011 – 56 країн.

Методологія розрахунків постійно удосконалюються, останній її варіант видано Світовим банком у 2013 році під назвою «Вимірювання реального розміру Всесвітньої економіки» [1]. За методологією програми розраховують ВВП у національній валюті, у доларах США за офіційним курсом обміну валют, у доларах США за паритетом купівельної спроможності, тобто у міжнародних доларах; ці ж самі показники у розрахунку на одну особу; індекс рівня цін, зіставний рівень цін, зіставний рівень цін за категоріями кінцевого споживання ВВП; частку національної

економіки у світовій економіці за офіційним курсом обміну валют і за паритетом купівельної спроможності; обсяг і структуру ВВП за витратами у національній валюті, за офіційним курсом обміну валюти і за паритетом купівельної спроможності валюти, тобто у міжнародних доларах і деякі інші [1; 2; 3]. Статистичні дані Програми проаналізовано у монографії І.А.Погосова [4, с. 277-297]. У колективній монографії під редакцією Б.Є.Кваснюка розглянуто зв'язок даних Програми міжнародних зіставлень з розрахунками індексу людського розвитку [5, с. 235-253]. Місце економіки РФ у світлі даних Програми Міжнародних зіставлень розглянуто у статті Н.І.Іванової [6, с. 231-236].

Незважаючи на важливість виміру реальних вартісних величин національної економіки, вітчизняна статистика оприлюднює у щорічнику лише деякі показники. До них відносяться наступні: валовий внутрішній продукт у млн. дол. США за паритетом купівельної спроможності 2005 року для 52 країн світу у динаміці за 1999-2015 роки [7, с. 557-558], темпи приросту (зниження) валового внутрішнього продукту за ПКС 2005 року для тих же країн за той же період [3, с. 559-560] і валовий внутрішній продукт на одну особу у дол. США за ПКС 2005 року для тих же країн за той же період [7, с. 561-562].

Заповнити наявний пробіл у інформаційному забезпеченні дослідників, органів державної влади та управління, керівників бізнесу покликана дана робота, метою якої є визначення реального обсягу вітчизняного ВВП, його структури та реальної вартісної величини ресурсів розвитку.

Вимірювання в економіці являє собою процес співвіднесення економічних характеристик даного об'єкта з такими ж характеристиками інших об'єктів, що дозволяє отримати інформацію про становище даного об'єкта в даній сукупності. Саме такі вимірювання здійснюються Програмою Міжнародних зіставлень. Для адекватності зіставлень необхідно вирішити дві проблеми – по-перше, уніфікувати економічний зміст порівнюваних показників і, по-друге, перерахувати показники з національних валют в єдину грошову одиницю на єдиному рівні цін.

Стосовно першої проблеми. Об'єктом зіставлення є ВВП і його основні компоненти (агрегати) виокремлені за методом кінцевого використання, тобто споживання (домогосподарств та органів державного управління), валове нагромадження основного капіталу. У кожному компоненті, у свою чергу, виокремлюють первинні товарні групи, що представляють аналітичний інтерес. Первинні товарні групи є сукупностями однорідних продуктів, в межах яких, власно, і вибирається ряд продуктів для включення в обстеження цін. В агрегаті «Споживчі товари» виділяють продовольство і безалкогольні напої, алкоголь і тютюн, одяг і взуття, житло і супутні витрати, меблі та побутову техніку, медицину, транспорт, зв'язок, культуру і відпочинок, освіту, ресторани і

готелі, змішані товари і послуги. Число споживчих товарів, які стали представниками первинних товарних груп розрізняється як по аналітичним групам, так і по регіонам. У більш розвинутих регіонах обстежується більша кількість товарів.

В агрегаті «Валове нагромадження основного капіталу» виділяють товари, які формують капіталоутворення, а саме машини і обладнання, будівництво, інші продукти.

Для одержання співвідношень макроекономічних показників між країнами зіставляються середні національні ціни (тобто у національній валюті) на визначену кількість товарів та послуг по кожній аналітичній категорії. Порівняння здійснюються по групах країн, причому одна з країн вважається базовою. У цілому прийнята методика дозволяє отримати адекватні дані по країнах.

Стосовно проблеми перерахування показників з національних валют в єдину грошову одиницю на єдиному рівні цін. Валютні курси забезпечують перерахунок показників національних валют в єдину грошову одиницю. Однак валютні курси не забезпечують адекватність зіставлень макроекономічних показників у часі для однієї країни, і у просторі для різних країн, оскільки вони не відображають ні купівельну спроможність валют, ні зміни в структурі цін. Вирішенням цієї проблеми є розробка показника паритету купівельної спроможності. Паритет купівельної спроможності являє собою кількість грошових одиниць даної країни, необхідних для покупки якогось набору товарів, який можна купити за одну грошову одиницю базисної країни або за одну грошову одиницю загальної валюти. Паритет купівельної спроможності є свого роду просторовим дефлятором в міжнародних порівняннях, дозволяє представляти національні вартісні показники в певному реальному єдиному грошовому вимірнику. Показники, що перераховані за допомогою ПКС представляють реальні обсяги ВВП та його структурних елементів, тобто дозволяють одержати об'єктивну оцінку рівня національного виробництва і кінцевих витрат, адекватно зіставити їх з показниками інших країн. ПКС не залежить від стану платіжного балансу, напрямків зовнішньої торгівлі, попиту на іноземну валюту, руху міжнародних потоків капіталу та інших обставин, які впливають на курсову політику, а виражають лише загально визнану цінність товарів і послуг, які виробляються в країні. І хоча у вітчизняних статистичних щорічниках наводяться дані відносно ВВП за ПКС, однак ці дані не конкретизуються, а розгорнуті дані по багатьом макроекономічним показникам, які розраховує Державна служба статистики України за Програмою Міжнародних зіставлень, оприлюднює лише Світовий банк. Проте ці данні дозволяють співставити вітчизняну економіку з економіками інших країн і завдяки цьому проаналізувати її реальний стан, виявити перспективи розвитку.

Так, за програми міжнародних зіставлень у 2005 році розмір світової економіки, розрахований за ПКС, склав 54,976 трлн. дол., а за валютними курсами – 44,309 трлн. дол., тобто перший вище на 24,1%. У 2011 році, розмір світової економіки, розрахований за ПКС, склав 90,647 трлн. дол., тоді як ВВП, розрахований за валютними курсами складав лише 70,294 трлн. дол., тобто перший вище на 29%. Це означає, що світовий ВВП, розрахований у доларах США, створює применшене уявлення про реальну економіку світу, причому розбіжність між реальним показником і номінальним не зменшується, а, навпаки, зростає.

Показники Програми Міжнародних зіставлень дозволяють визначити місце економіки будь-якої країни у світі. Найбільш інформативною групою показників для цього є відносні показники ВВП: ВВП на душу населення, розрахований за паритетом купівельної спроможності валюти, ВВП на душу населення, розрахований за офіційним курсом обміну валюти, частка національного ВВП відносно ВВП світу, як за ПКС, так і за курсом обміну валют, частка національного ВВП відносно ВВП США, як за ПКС, так і за курсом обміну валют. У таблиці 1 наведено показники ВВП по деяким країнам, які представляють економіку країн-лідерів економічного розвитку, країн, що вдало реформуються, країн, які були найближчими до України за рівнем розвитку на початок їх реформування та України, відносно світового ВВП і ВВП США.

Таблиця 1*

ВВП, розраховані за паритетом купівельної спроможності і ВВП, розраховані за курсом обміну валюти, деяких країн світу

	2005		2011	
	ВВП-ПКС/на душу населення, дол. США	ВВП /на душу населення, дол. США	ВВП-ПКС/на душу населення, дол. США	ВВП /на душу населення, дол. США
У середньому світ,	8971	7230	13460	10438
У середньому світ, % від рівня США	21,5	17,3	27,0	21,0
Китай	4091	1721	10057	5456
Китай, % США	9,8	4,1	20,2	11,0
Китай, % від середньосвітового	45,6	23,8	74,7	52,3
Японія	30290	35604	34262	46131
Японія, % від рівня США	72,7	85,4	68,8	92,7
Японія, % від середньосвітового	337,6	492,4	254,5	441,9
Німеччина	30496	33849	40990	44365
Німеччина, % від рівня США	73,2	81,2	82,3	89,1
Німеччина, % від середньосвітового	339,9	468,1	304,5	425,0

Закінчення табл. 1

	2005		2011	
	ВВП-ПКС/на душу населення, дол. США	ВВП /на душу населення, дол. США	ВВП-ПКС/на душу населення, дол. США	ВВП /на душу населення, дол. США
Польща	13573	7965	21753	13382
Польща, % від рівня США	32,6	19,1	43,7	26,9
Польща, % від середньосвітового	151,3	110,2	161,6	128,2
РФ	11861	5341	22502	13298
РФ, % від рівня США	28,5	12,8	45,2	26,7
РФ, % від середньосвітового	132,2	73,9	167,2	127,4
Білорусь	8541	3090	16603	5596
Білорусь, % від рівня США	20,5	7,4	33,4	11,2
Білорусь, % від середньосвітового	95,2	42,7	123,3	53,6
Україна,	5583	1829	8295	3575
Україна, % від рівня США	13,4	4,4	16,7	7,2
Україна, % від середньосвітового	62,2	25,3	61,6	34,3

* Джерела даних таблиці [2, р. 23-27; 3, р. 24-29]

Статистичні дані свідчать, що для розвинутих країн (у таблиці1 наведено приклад по Німеччині та Японії) властиве зростання як номінального ВВП на душу населення, розрахованого за валютними курсами, так і реального на душу населення, розрахованого за ПКС. При цьому, ці показники перевершують середні показники світової економіки, що, власне, і характеризує економіки цих країн як розвинуті. Для менш розвинутих країн (у таблиці1 наведено приклад по Китаю, Польщі, РФ, Білорусі, Україні) також властиве зростання відповідних показників ВВП. При цьому, ці показники різних країн відносно світової економіки демонструють різну динаміку. Так, наприклад, у Китаї за період з 2005 року до 2011 душовій реальний ВВП відносно економіки світу зріс з 45,6% до 74,7%. Серед країн, що реформуються, за відповідним показником досягли значних результатів Польща, де цей показник зріс з 151,3% до 161,6%, РФ – відповідно 132,2% і 167,2%, Білорусь – відповідно 95,2% і 123,3%. Інакше розвивалася економіка України в аналізований період. В Україні реальний ВВП на душу населення склав у 2005 році 62,2% від середньосвітового, а у 2011 році – 61,6%. Таке уповільнення власного розвитку не лише відносно середньосвітових показників та показників розвинутих країн, але і відносно країн, які одночасно з Україною почали реформування, свідчить про сповзання економіки України у групу слаборозвинутих.

Для повноти аналізу необхідно зіставити показники реального і номінального душевого ВВП з відповідними показниками США. Дані статистики свідчать, що перевершують показники США 2011 року серед розвинутих країн лише Норвегія, Швейцарія, Люксембург та Сінгапур. Декілька ще країн, які досягли вищих душевих показників ніж США – це нафтодобувні країни з невеликою чисельністю населення, а також офшорні країни: Бруней, Кувейт, Катар, Макао, Бермуди. Решта країн світу, навіть високорозвинутих з великою чисельністю населення, ще не зрівнялися з показниками США. Так, наприклад, порівняння душевих показників економіки Німеччини з відповідними показниками США, свідчить, що відставання за аналізований період зменшилося Так само зменшилося відставання і Китаю. Інакше складається ситуація в економіці Японії. Так, в 2005 році номінальний душевий ВВП Японії складав 85,4% від рівня США, а реальний – лише 72,7%, У 2011 році номінальний душевий ВВП Японії приблизився до американського, і склав вже 92,7%, хоча реальний, навпаки, демонстрував тенденцію не до скорочення розриву, а до його збільшення, склавши лише 68,8% від рівня США. Такий вектор змін пов'язаний перш за все з курсовою політикою центрального банку країни. У підсумку, звіти за номінальними показниками, найбільш поширеними, демонструють досить позитивну динаміку економіки, тоді як реальна ситуація прихована, для її висвітлення потрібно звертатися до реальних показників, які, нажаль, ще не увійшли у повсякденну статистичну практику.

Зіставлення реальних показників душевого ВВП України з відповідними показниками США за аналізований період демонструє позитивну динаміку. У 2005 році реальний душевий ВВП України складав 13,4% від аналогічного показника США, а у 2011 році – 16,7%. Така динаміка свідчить про те, що у цей період економіка України розвивалася вищими темпами, ніж економіка США. Хоча вітчизняні темпи зростання були вище, ніж у США, вони були нижче, ніж середньосвітові, тому при скороченні розриву душевих показників з економікою США, відповідний розрив по відношенню до світової економіки у середньому зростав.

Значний розрив між рівнями реального душевого ВВП між різними країнам примушує шукати причини такого становища. Зрозуміти їх допомагають розрахунки реальних величин основних компонентів ВВП. Найбільш важливим серед них з точки зору ресурсів розвитку є показник валового нагромадження основного капіталу. Цей показник вітчизняна статистика щорічно розраховує у поточних цінах для визначення структури ВВП. У нагромадженні основного капіталу виокремлюють машини та обладнання, будівлі та споруди. Машинобудівна галузь будь якої країни не може забезпечити всі потреби економіки у різноманітних машинах та обладнанні. Частку товарів цієї групи необхідно купувати на світовому ринку, причому тим більшу, чим слабше розвинуто

машинобудування. Імпортовані машини, за які сплачено вільно конвертованою валютою, входять на вітчизняний ринок, де їх ціна перераховується у національну грошову одиницю за офіційним курсом обміну валют. В результаті, паритет купівельної спроможності вітчизняної валюти у сегменті ринку «машини та обладнання» буде тим ближче до офіційного курсу обміну валют, чим більше на цьому ринку частка імпортованих товарів. Як видно з даних таблиці 2 паритет купівельної спроможності гривні у секторі товарів, які входять у валове нагромадження основного капіталу вище середнього по ВВП. Такий розрив властивий усім рокам, по яких зроблено звіти Програми міжнародних зіставлень. Така сама тенденція, як видно з таблиці 2, властива економіці Білорусі, РФ, Польщі.

Таблиця 2*

Паритети купівельної спроможності ВВП та основних компонентів ВВП
(одиниць національної валюти за долар США)

	1999			2005			2011		
	ВВП	Фактичне кінцеве споживання домашніх господарств	Валове нагромадження основного капіталу	ВВП	Фактичне кінцеве споживання домашніх господарств	Валове нагромадження основного капіталу	ВВП	Фактичне кінцеве споживання домашніх господарств	Валове нагромадження основного капіталу
Японія	162	172	168	129,55	129,16	136,36	107,5	109,1	110,2
Німеччина	0,978	0,957	1,10	0,89	0,88	0,95	0,779	0,781	0,819
Польща	1,77	1,67	2,71	1,90	1,83	2,41	1,823	1,738	2,416
РФ	5,41	5,40	8,30	12,74	10,96	19,21	17,35	14,84	27,91
Білорусь	...	...	...	779	635	1298	1889	1537	4012
Україна	0,705	0,651	1,64	1,68	1,40	2,81	3,434	2,852	6,877

* Джерела даних таблиці [2, р. 23-27; 3, р. 24-29, 9, с. 700-710]

У розвинутих країнах, як це видно на прикладі економіки Німеччини та Японії, розрив між ПКС ВВП і сектора нагромадження основного капіталу дуже невеликий протягом усього періоду спостережень. Проте, все ж таки деякий розрив має місце. Суто теоретично, в умовах конкурентної ринкової системи ціни на однакові товари, виражені у спільній валюті (тобто з урахуванням обмінних курсів), мають бути однаковими у різних країнах. Проте існує декілька чинників, що заважають уніфікації ціни. Перш за все – це відмінності у структурі ВВП різних країн. Крім того – бар'єри для міжнародної торгівлі, такі, як транспортні та страхові витрати, тарифи, квоти. Має значення і замкненість багатьох товарів межами внутрішніх ринків, особливо це стосується послуг. Потрібно також враховувати комісію за конвертацію валют. Ці обставини пояснюють існування деякого розриву між середнім паритетом купівельної спроможності по валовому внутрішньому продукту і паритетами по основним компонентам ВВП. Проте, як видно з таблиці, при ПКС у 162 одиниці національної валюти за долар США у середньому

по ВВП Японії у 1999 році, паритет сектора валового нагромадження основного капіталу склав 168 одиниць, що цілком можливо пояснити названими причинами. У 2005 році розрив між цими двома показниками декілька зріс, але до 2011 року він знову став мінімальним. Така ж сама ситуація спостерігається і в економіці Німеччини. Таким чином, у розвинутих економіках паритети купівельної спроможності ВВП і його окремих компонентів розрізняються досить незначно. Навпаки, у менш розвинутих країнах розрив виявляється вельми значним.

Подальшою конкретизацією проблеми є розрахунки зіставного рівня цін. Цей показник розраховується як відношення паритету купівельної спроможності валюти до офіційного валютного курсу. Зіставний рівень цін показує, яку частку офіційного валютного курсу складають ціни у тій чи іншій економіці. Якщо зіставний рівень цін менше 100% валютного курсу, валюта такої країни являється дешевішою, тобто ціни там нижче, ніж в економіці країни, валюта якої виконує функцію світових, або регіональних грошей. І навпаки, коли зіставний рівень цін вище 100% валютного курсу, валюта такої країни є дорогою, а ціни там вище, ніж в економіці країни, валюта якої виконує функцію світових, або регіональних грошей.

Як видно з даних, наведених у таблиці 3, зіставний рівень цін у розвинутих країнах – Японії, Німеччині, вище 100%, що характеризує ці країни як країни з дорогою валютою.

Таблиця 3*

Паритети купівельної спроможності ВВП, валютний курс (одиниць національної валюти за долар США) та зіставний рівень цін, %

	1999			2005			2011		
	ПКС	Валютний курс	ЗРЦ=ПКС/вал курс	ПКС	Валютний курс	ЗРЦ=ПКС/вал курс	ПКС	Валютний курс	ЗРЦ=ПКС/вал курс
Японія	162	114	142	129,55	110,22	118	107,5	79,81	135
Німеччина	0,978	0,938	104	0,89	0,80	111	0,779	0,719	108
Польща	1,77	3,97	45	1,90	3,24	59	1,823	2,964	62
РФ	5,41	24,62	22	12,74	28,28	45	17,35	29,35	59
Білорусь	...	...	...	779	2153,82	36	1889	5606	34
Україна	0,705	4,130	17	1,68	5,12	33	3,434	7,968	43

* * Джерела даних таблиці [2, р. 23-27; 3, р. 24-29, 9, с. 700-710]

При чому рух показників зіставного рівня цін може демонструвати тенденцію як на зближення паритету з офіційним курсом обміну, так і на зростання розриву між ними. Так, наприклад, в економіці Японії у період 1999-2005 рр. діяла тенденція до зближення, а у період 2005-2011 рр. – до зростання розриву. В економіці Німеччини у ці часові інтервали діяла протилежна тенденція. В економіці Польщі, РФ, України сформувалася

чітка тенденція до зближення паритету купівельної спроможності з офіційним курсом обміну валют. При цьому зіставний рівень цін у цих країнах стабільно менший 100%, що характеризує їх як країни з дешевою валютою. У цілому для економіки це позитивна обставина. Проте для розвитку економіки важливий показник зіставного рівня цін не по ВВП, а по його основних компонентах.

Таблиця 4*

Зіставний рівень цін по основних компонентах ВВП (відношення паритету купівельної спроможності до валютного курсу долара США; в процентах)

	1999			2005			2011		
	ВВП	Фактичне кінцеве споживання домашніх господарств	Валове нагромадження основного капіталу	ВВП	Фактичне кінцеве споживання домашніх господарств	Валове нагромадження основного капіталу	ВВП	Фактичне кінцеве споживання домашніх господарств	Валове нагромадження основного капіталу
Японія	142	151	139	118	117	124	107,5	109,1	110,2
Німеччина	104	102	117	111	109	119	108	109	114
Польща	45	42	68	59	57	75	62	59	82
РФ	22	22	34	45	39	68	59	51	95
Білорусь	...	...	...	36	30	60	34	27	72
Україна	17	16	40	33	27	55	43	36	86

* * Джерела даних таблиці [2, р. 23-27; 3, р. 24-29, 9, с. 700-710]

Розрахунки зіставного рівня цін по основних компонентах ВВП наведено у таблиці 4. З даних таблиці видно, що по економіці розвинутих країн зіставний рівень цін по компонентах ВВП досить незначно відхиляється від зіставного рівня цін у цілому по ВВП. Особливе значення для економічного розвитку країни має сектор інвестиційних товарів, відповідно, компонент ВВП «валове нагромадження основного капіталу». Так, весь розглянутий відрізок часу в економіці Німеччини зіставний рівень цін по валовому нагромадженню основного капіталу дещо перевищував відповідний показник по ВВП. В економіці Японії спостерігалась інша тенденція: у період 1999-2005 рр. показник зіставного рівня цін по валовому нагромадженню основного капіталу був менший, ніж аналогічний показник по ВВП, а у період 2005-2011 рр. тенденція змінилася на протилежну.

Інакше виглядає економіка менш розвинутих країн. В економіці Польщі, РФ, Білорусі, України зіставний рівень цін по компоненту валового нагромадження основного капіталу значно перевищує аналогічний показник по ВВП. Таке перевищення зберігається протягом

усього періоду спостереження. так, в економіці України у 1999 році зіставний рівень цін по ВВП складав 17%, тоді як по валовому нагромадженню основного капіталу – 40%, у 2005 році відповідні показники склали 33 і 55%, а у 2011 році вже 43 і 86%. Останнє співвідношення означає, що у секторі інвестиційних товарів українська валюта у два рази дорожче, ніж у середньому по економіці. Подібна ситуація властива і економіці Білорусі, де відповідні показники склали у 2011 році 34 і 72%, тобто у секторі інвестиційних товарів білоруська валюта більше, чим у два рази дорожче, ніж у середньому по економіці. Ще яскравіше розглянута тенденція проявляється в економіці РФ, де відповідні показники у 2011 році склали 59 і 95%. Таке співвідношення означає, що у секторі інвестиційних товарів російська валюта максимально наблизилась до офіційного курсу обміну, тобто у цьому секторі по суті діють світові ціни.

Весь проведений аналіз зіставних показників необхідний для того, щоб виявити реальний стан справ у секторі нагромадження основного капіталу. Показники нагромадження основного капіталу, розраховані у національній валюті як частини ВВП виглядають такими ж як і у розвинутих країнах. З даних таблиці 5 видно, що у 2005 році нагромадження основного капіталу в Україні складало 22,0% ВВП, в Білорусі – 26,4%, в РФ – 17,5%.

Таблиця 5*

Нагромадження основного капіталу, % від ВВП

	2005		2011	
	Національна валюта	ПКС	Національна валюта	ПКС
Німеччина	17,4	16,3	18,1	17,24
Японія	23,1	22,0	20,6	20,0
Польща	18,2	14,3	20,2	15,3
Росія	17,5	11,6	20,8	12,9
Білорусь	26,4	15,8	37,8	17,8
Україна	22,0	13,1	18,6	9,3

* Джерела даних таблиці [2, р.23-27; 3, р.24-29].

Подібна структура ВВП властива розвинутих країнам. Підтримуються такі масштаби нагромадження основного капіталу досить тривалий час, проте відставання від розвинутих економік не скорочується. Частіше цей факт пояснюють різницею в ефективності виробництва, пов'язують з меншою продуктивністю праці. Але якщо розрахувати структуру ВВП на основі паритету купівельної спроможності, картина стає іншою. Частка нагромадження основного капіталу у ВВП менше, ніж в розвинутих країнах. Причому відставання по валовим обсягам нагромадження за період 2005-2011 роки збільшилось. Так, за паритетом купівельної спроможності частка валового нагромадження основного капіталу в економіці України складала у 2005 році 13,1%, а у 2011 році –

лише 9,3%. Такий малий обсяг нагромадження основного капіталу не властивий індустріальній економіці. Саме малими обсягами нагромадження основного капіталу можна пояснити втрату вітчизняною економікою свого індустріального потенціалу.

Висновок. Економічний розвиток, втілення у виробництво досягнень науково-технічного прогресу потребує збільшення норми нагромадження. Для нівелювання диспаритету цін, перш за все – у секторі інвестиційних товарів, необхідний розвиток власного машинобудування. Розробка відповідних програм починається з усвідомлення проблеми відставання і причин такого становища. Виявити реальний стан справ можливо лише на основі реальних вартісних показників. Широке застосування у статистичній практиці інформації по міжнародним зіставленням, може суттєво підвищити рівень обґрунтованості економічної політики держави.

Список використаних джерел

1. Measuring the Real Size of the World Economy. The Framework, Methodology, and Results of the International Comparison Program – ICP//The World Bank, 2013. – 696 p.
2. Purchasing Power Parities and the Real Size of World Economies. A Comprehensive Report of the 2011 International Comparison Program//2World Bank Group, 2015. – 328 p.
3. Global Purchasing Power Parities and the Real Expenditures. 2005 International Comparison Program//by the 2 International Bank for Reconstruction and Development/ The World Bank, 2008. – 231 p.
4. Погосов И.А. Тенденции воспроизводства в России и проблемы модернизации экономики. – М.; СПб.: Нестор-история, 2012. – 312 с.
5. Національні заощадження та економічне зростання. Інститут економічного прогнозування; за редакцією д.е.н. Б.Є.Кваснюка. – К.: «МП Леся», 2000. – 304 с.
6. Иванова Н.И., Мачавариани Г.И. Россия в мировой экономике: уровень и тенденции развития/ Журнал Новой экономической ассоциации. – 2015. – №2 (26). – С. 231-236.
7. Статистичний щорічник України за 2015 рік. Київ: Державна служба статистики України, 2016. – 575 с.
8. Российский статистический ежегодник.2016: Стат. сб./ Росстат. – М., 2016. – 725 с.
9. Российский статистический ежегодник.2004: Стат. сб./ Росстат. – М., 2004. – 725 с.

СТАТИСТИЧНЕ ОБґРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ МОДИФІКАЦІЇ НЕОКЛАСИЧНОЇ ПАРАДИГМИ

В. Ю. Попов, канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємств
Національна академія статистики, обліку та аудиту
Державної служби статистики України, м. Київ, Україна
e-mail: sam33pvu@gmail.com

З початку 90-х рр. минулого століття і до теперішнього часу українська економіка знаходиться у стані транзиту від командної до ринкової системи господарювання. Форсований перехід до ринку та